

Městys Svitávka

KRAJINNÉ POMĚRY OBCE

Svitávka leží v severní části Jihomoravského kraje, v rozšířeném údolí řeky Svitavy o nadmořské výšce 314 m, na koridorové železniční trati Brno – Česká Třebová.

Katastr o rozloze 826 ha náleží horopisně do oblasti Malé Hané, na západní straně v těsné blízkosti probíhá hranice zlomu příkopové propadliny Boskovické brázdny.

Na severovýchodním okraji Svitávky se nachází významná paleontologická a archeologická lokalita, homolovitý kopec Hradisko. Během dlouhodobých výzkumů (první nálezy popsal Dr. A. E. Reuss již roku 1854, první důkladné výzkumy provedl J. Augusta roku 1926) byla v této oblasti objevena celá řada typických zkamenělínů (fosilií) pro Boskovickou brázdnu, ale i některé vzácnější nálezy. Do odborné literatury ze Svitávky významně zapsala roku 1962 nálezem kosterních pozůstatků pleistocenního člověka z doby 30 – 25 tisíc let př. Kr.

KRÁTCE Z HISTORIE

Lokalitu svitáveckého Hradiska, ležícího nad průsečíkem Boskovické brázdny a řeky Svitavy, nad jejím soutokem s potokem Semičem, lze charakterizovat jako výšinné sídliště s téměř nepřetržitým vývojem lidského osídlení již od pravěku (eneolitu) až do pozdní doby hradištní. Nejstarší nálezy připadající jevišovické kultuře z pozdní doby kamenné (druhá polovina 3. tisíciletí př. Kr.) byly doloženy archeologickým výzkumem v minulém století. K mimořádnému objevu patřila pohřební mohyla, která byla prvním dokladem pohřbů této kultury v oblasti celé jižní Moravy a severního Rakouska. Potom následovalo osídlení a opevnění z téměř celé doby bronzové (17.-8. stol. př. Kr.), z doby laténské (2.-1. stol. Kr.). K významným nálezům lze přiřadit i kovolitecké pracoviště ze 17. stol. př. Kr.

Na přelomu 11. a 12. století, kdy už Morava byla součástí přemyslovského státu, zde bylo vybudováno středověké hradiště jako ochrana křižovatky Trstenické stezky vedoucí od Brna na sever do Čech a stezky Hvozdecké, která ze Svitávky pokračovala k Jevíčku a dále do Olomouce. Hradiště s roubenými budovami chráněnými po obvodu svahu palisádou bylo v tomto velmi řídké osídleném území nejen vojenským bodem, ale měla zde být i mytnice, kde se vybíraly poplatky.

Zřejmě po roce 1446, kdy Hradisko získal zástavou Vaněk z Boskovic, postavil na jeho vrcholku hrádek (nověji spíše řazený mezi hrady) ohrazený kamennou hradbou s ústřední čtvercovou kamennou věží, jejíž horní část byla dřevěná nebo hrážděná a asi

dvouprostorovým podsklepeným palácem. Hrádek, který měl ryze vojenský charakter, zanikl požárem za Jiřího z Poděbrad během česko-uherských válek v letech 1469-70.

Na východní straně plošiny Hradiska stávala kaple sv. Ducha, dnes je již zaniklá.

První písemná zmínka o Svitávce se uvádí k roku 1169, kdy byla údajně Vladislavem II. darována „s farou, sobotním trhem, s mýtem a s osadami Michovem a Zboňkem klášteru Hradištskému u Olomouce.“ Listina potvrzující obdarování a hlásící se k l. září 1201 je však padělkem ze 14. století.

Městečkem je Svitávka od roku 1284, kdy je uvedena mezi městy a městečky, kterým mohl opat kláštera Hradisko se souhlasem krále Václava II. darovat výsady a dovolit se opevnit. Pokud byla Svitávka opevněna, chránila ji nejsilnější hradba z kůlů. Mohutná zed kolem kostela nebyla součástí opevnění, jak se traduje, ale hřbitovní zdi.

Znovu na městečko ji 17. ledna 1583 vysadil Rudolf II. Dovolil zde konat dva výroční a jeden týdenní trh a propůjčil jí právo užívat znaku a pečeti červeným voskem. Právo tohoto privilegia se nezachovalo, zůstaly však jeho ověřené opisy. Podle privilegia byl zhotoven typář s nápisem: SIGILLVM OPPIDI SWITAWKA 1583.

V polovině 17. století vedla Svitávka velký proces s vrchností o svá privilegia. Hospodářský rozvoj městečka byl často narušován válečnými a přírodními katastrofami. Před rokem 1342 bylo plněno loupeživým rytířem Mikulášem z Potštejna, do jeho osudů dramaticky zasáhly i husitské války, za třicetileté války bylo zrušeno švédskými vojsky.

K častým přírodním pohromám patřily povodně a požáry. Roku 1718 vyhořeli všichni sousedé na náměstí společně s radnicí a školou. Roku 1793 znovu vyhořely domy na náměstí i s radnicí, kostel, škola, fara, celkem na 50 čísel. V letech 1821 a 1832 se vyskytla i cholera.

Zahájením provozu prádelny vlny v místě bývalé valchy společně s následnou výstavbou nové továrny se na začátku 19. století převážně zemědělská obec mění ve významné středisko textilního průmyslu. Základ tomuto podnikání dala firma Moses Löw-Beer, jejíž sídlo bylo ve Svitávce. Další závody měla firma v Brně, Brněnci, Vidni a Jimramově. Továrna vyrábějící později potahové plyše a vlněné oblekové tkaniny po roce 2000 zanikla.

Pozoruhodnou tradici má ve Svitávce školství. Stará škola byla odedávna v malém domku pod kostelem. Ten byl za Josefa II. v roce 1788 přestavěn a roku 1807 zvýšen o jedno poschodí. Pro nedostatek vyučovacích tříd byla v roce

1897 postavena nová jednopatrová školní budova, druhé patro bylo přistavěno až roku 1930.

Svitávka je od 10. října 2006 opět městysem. Její místní částí je od roku 1960 Sasina, jež dříve tvořila politickou obec se Lhotou u Letovic a Klevetovem. Nejstarší historická zpráva o Sasině pochází z roku 1348.

PAMÁTKY A ZAJÍMAVOSTI

Farní kostel sv. Jana Křtitele: raně barokní stavba z roku 1703. Dnešní podobu získal kostel po požáru roku 1793, rozřtěšená věž bleskem byla v roce 1834 nahrazena empirovou přílbicí. V přední zdi je ulozen náhrobek z roku 1560 vyzáší ze zdi u vstupní brány, na věži se nachází jeden z nejstarších zvonů u okolí z roku 1530. Spolu s mohutnou hřbitovní zdi, vstupní branou a sousedícím pozdně barokním kamenným křížem tvoří malebný celek a charakteristickou dominantu obce.

Fara: patří k nejstarším na Moravě, přestavěna byla po požáru roku 1793. Vstupní portál nese letopočet 1654, obdobné stáří má poblíž rostoucí mohutný dub.

Socha sv. Jana Nepomuckého: pískovcová barokní socha z roku 1708. Po dvaadvaceti letech byla v červnu 2006 vrácena zpět na náměstí, renovována a 7. října 2006 slavnostně posvěcena.

Boží muka u školy: nízká piliřová kamenná stavba ve tvaru trojbokého hranolu rustikálního provedení. Podle pověsti zde byli pohřbeni Prusové, kteří zemřeli na cholery roku 1866.

Park se zámečkem a zahrádním letohrádkem: odpočinkové místo o rozloze 3,65 ha s lesním porostem charakteru lužního lesa a bylinnými druhy převážně hájového charakteru. Vznikl jako vegetační doprovod zámečku (velké vily) a zahrádního letohrádku (malé vily) tehdejšího továrníka Löw-Beera. Obě budovy postavené v secesním slohu (styl Ring-strasse) začátkem 20. století byly roku 1996 rozhodnutím Ministerstva kultury ČR prohlášený za kulturní památku. Osoba a rodina továrníka mají vztah i k dalším významným stavbám, mezi něž patří i brněnská vila Ligendhat. Část parku tvoří intenzivně využívaný sportovní areál doplněný nové vybudovaným dětským hřištěm.

Bývalý hostinec „U labutě“: raně barokní budova premonstrátského původu z doby kolem roku 1670. Za Josefa II. poštovní a přeprahací stanice, kde žili předkové Elišky Vejrychové, ženy malíře Maxe Svabinského. Později známý hostinec, v současnosti bazár.

Silniční most nad železniční tratí: jediný původní kamenný klenutý most nad tratí Brno – Česká Třebová z doby její stavby v letech 1843-1849.

Sokolovna: byla postavena během šesti měsíců a čtrnácti dnů v roce 1927 zásluhou Františka Repky, významného místního a okresního sokolského a politického činovníka, umučeného roku 1942 v Osvětimi.

Další zajímavosti a technické památky: prostřední mlýn premonstrátského původu s Francisovou vodní elektrárnou, kryté schodiště ke kostelu (forma), objekt bývalé textilní továrny firmy továrníka Moses Löw-Beera, betonový most nedokončené tzv. německé dálnice Videň – Vratislav ze 40. let 20. století.

ZNAK A PRAPOR

Popis znaku: dělený štít, nahoře ve zlatém poli od pasu vyrůstající svatý Štěpán se zelenou palmovou ratolestí v pravé a se třemi kameny v levé ruce. Dolní pole modro-zlatě šikmo rozdělené

černým břevnem, v něm tři růže, červená mezi stříbrnými.

Původní vyobrazení znaku v privilegii z roku 1583 se nedochovalo. Postavu sv. Štěpána přijalo městečko do svého znaku podle štěpánského kostela v klášteře Hradisko, pás se třemi růžemi je zřejmě premonstrátského původu.

Popis praporu: list je rozdělen šikmým černým pruhem o šířce jedné poloviny šířky Uštu na modré žerďové a žluté vlající pole. V černém pruhu tři šikmo položené růže se žlutými semeníky, červená mezi bílými. Poměr šířky k délce listu je 2:3.

Podoba praporu vychází z nové podoby znaku. Oba symboly byly obci uděleny 18. června 1998.

MÍSTNÍ ZVYKY

Kulturní dění v obci zahajuje na začátku roku plesová sezóna a oblíbený dětský karneval. Posledního dubna probíhá tradiční pálení čarodějnic, v květnu pak oslava Dne matek s kulturním programem. Pořadatelem tradičních předpouťových zábav koncem června je SK Moravan, oddíl kopané. K jeho dalším akcím patří turnaje v kopané – „JUNIOR CUP“, „O pohár starosty obce“ a „Memoriál Zd. Jakubce st.“. V režii Ochotnického divadla Svitávka je to Mikulášská nadílka s ohňostrojem, dětská divadelní představení a zájezdy do divadla v průběhu roku. Kalendářní kulturní rok uzavírá tradiční adventní koncert. V loňském roce byla obnovená historická tradice svitáveckých jarmarků.

V průběhu roku pořádají členové SPOZ vítání občánků do života, dále pravidelné měsíční hudební blahopřání občanům k jejich životním jubileu v místním rozhlase a návštěvu oslavenců starších sedmdesáti let s finančním darem.

Mezi aktivní spolký patří Sbor dobrovolných hasičů založený roku 1886, Myslivecký spolek Svitávka, Moravský rybářský svaz, skupina Svitávka a Kynologický klub Svitávka.

Na sportovním poli dominuje, jak na domácí, tak i mezinárodní úrovni kolová, k dalším sportovním spolkům patří TJ Sokol s tenisovým oddílem a cvičením rodičů s dětmi, SK Moravan, oddíl kopané a Motokrosový klub Svitávka.

Kulturu reprezentuje Ochotnické divadlo Svitávka, jehož činnost je zaměřena především na děti a Svatojánský chrámový smíšený pěvecký sbor.

Obec nově vydává dvouměsíčník Radniční listy, v nichž jsou občané informováni o zasedáních zastupitelstva a dění v obci.

STATISTIKA

Městys Svitávka (včetně Sasiny) má v současné době 1686 obyvatel, čísel popisných 507 (Sasina 57), rekreačních objektů 70. Průměrný věk obyvatel je 38,3 roku.

OBČANSKÁ VYBAVENOST

K občanské vybavenosti patří úplná plynofikace a vodovod, dvě prodejny se smíšeným zbožím, drogerie, prodejna domácích potřeb, květinářství, tři hospody, kavárna, bowling, pošta, zdravotnická zařízení a služby, zubní ordinace, lékárna, dům s pečovatelskou službou, mateřská a úplná základní škola, sokolovna s tenisovými kurty, škola a bazénem, půjčovna knih, vlaková a autobusové zastávky. Působí zde celá řada privátních firem z různých oborů.

Text a foto: Pavel Krejcar

Zámeček (velká vila), sídlo úřadu městyse Svitávka.